

A PÁPA HALÁLA

IRTA : HEINRICH FEDERER

1216 június 16-án, egy forró délutánon, III. Ince Perugia érseki palotájában, magasra ágyazott fekvőhelyén nyitott ablakoknál a végét járta. Hirtelen jött ez a virágzóan egészséges nagyúrra és nagy tervek és még nedves, világot kormányzó rendeletekkel teli asztal mellől a haldoklásba vetette. Egy éretlen narancs, láz, tanácstalan orvos és a Halál, mindez egy félnap leforgása alatt.

Párnáiról látta a párkányokig felragyogó Tiberis-völgyet és szemközt, a hegyoldalról mosolygó kis fészkeket, Assisit, Spellot, Folignot és Trevit. Azonban írni, beszélni, sőt még az ujjával jelt adni sem tudott már a haldokló. Mereven és csendesesen feküdt. Hallotta az ablakok alatt toporzékoló paripákat, a kocsik zörgését, a dombról Rómába nyargaló fullajtárokat. Hallotta, amint az orvosok arabs mondásokat vagdostak egymáshoz és hosszú talárjaik suhogását. És az udvaroncokat s a főpapokat hallotta sugdosni : «Gazdag házból való és nagyon takarékos volt. Ki ismeri a végrendeletét? Mit hagy reánk?» És kellemetlenül hangzott, amint emennek, vagy amannak a ládának a kulcsait kutatták már. De még kellemetlenebb volt az ájtatos, félénk zürzavart hallani : «Isten, mi lesz a mi szent Egyházunkkal? Oly fiatal még a császár, oly félelmetes a muzulmán, úgy kell a mi pápánk, mint a Nap az égen ! Ki töltheti be a székét? Szétbomlik a világ». A haldoklók oly finom hallásával hallotta ezt és ezer más beszédet, amelyek egy hatalmas távozását és utódjának jöttét kísérik. Nagy lelke azonban kacagott. Mily ostobaság mindez ! Szemközt Assisi csillog. Ott él az az ember, aki egyedül idevaló ebben a pillanatban. Hol van Franciscus, a Koldus? Franciscust ide ! Ó, ha őt most hívhatná !

Ott állt egykor Rómában trónja előtt és alázatosan kérdezte : «Pápa uram, lehetünk szegények?»

A fiatal pápa megcsóválta akkor barnafürtös fejét. Az udvaroncok hangosan gúnyolódtak.

«Szabad nekünk Szegénységből élni?» ismételte Ferenc még alázatosabban.

Ince finoman mosolygott. Micsoda étel ez a Szegénység? Micsoda új vagy az a Nincstelenség?

«Pápa uram, imígyen gondolom ezt : Szabad nekem családot alapítani csupa kérőből? De nem nemes hölgyek, vagy püspöksüvegek, vagy báróságok kérőiből ! Ó, nem ; a szép, tiszta, boldog Szegénység Úrnő kérőiből. Szabad nekünk alamizsnából élni? És amellet, mint a madarak és mókusok az erdőben lakni, a kényelmes, kedves Föld legyen a székünk és ágyunk és tanuló- és ebédlőasztalunk? az állatkák zümmögése és morgása legyen a zenénk és a víz

a játékunk? És szabad gondtalanul a Természetnek és az ő nagy Építőjének örvendenünk? És mivel bizonyára az ilyen szegénység az igazi gazdagság: szabad-e a mi pompás kérői voltunkról másoknak is prédikálni? például az izzadóknak és a megterhelteknek? az elkeseredetteknek és a fősvényeknek és a pazarlóknak? Hogy mind egyszerűek legyünk? Mert egyszerűnek lenni annyi, mint az Evangélium, — annyi mint boldognak lenni. Szabad nekünk, pápa uram, mondd, szabad?»

Ez úgy csengett és hatolt be a Szentatya szívébe, mint a madárcsicsergés. Pár évvel ezelőtt volt ez. Milyen jól emlékszik még erre! És mily tisztán látja még mindig ezt a sápadt, fiatal, derűs szerzetest poros csuhájában, vidáman csacsogó társaival maga előtt állni és oly vidáman kéregetni, mintha a kék ég volna az szemében és valami angyal szólna a nyelvével.

«De terhére lesztok az embereknek koldulástokkal, aztán szükségét láttok és nem fogtok sokáig kitartani!»

«Engedje csak, pápa uram, majd csak menni fog. Ha a tudatlan madaraknak sikerül, még egy verébnak, sőt vörösbegynek is, miért ne sikerülne nekünk, eszes teremtményeknek?»

Ince végül ráhagyta. És amikor a kisebb testvérek az ő fölséges erdő- és gyantaillatukkal a Laterán márványterméből vidáman kiszökdéltek és csak valami röpké párafelhőcske maradt utánuk a menyezeten, ami lassan szállt el: ekkor érezte újból a Szentatya, mióta a fehér pápai selymet hordta, hogy van nagyobb is, mint uralkodásának ragyogó glóriája: a lélek egyszerűsége, Ferencnek, a szent nincstelenség egyszerűsége.

Most mindebből az elskatulyázott és zezgúgos kalmárvilágból a halál közelébe jutva, honvágyként érzi ennek az egyszerűségnek az emlékét. Vágyakozva pillant ki ágyának lábtóli oszlopai közül a szembenlévő Assisire, ahol a Szent már évek óta madarak és rókák és tanítványai társaságában él és hat, mint egy új Teremtés Ádámja.

Bárcsak lenne itt ez a szegény Ferenc és intézné hozzá a lelkibéke egyetlen szavát, most ebben a néhány utolsó, oly fontos percben!

Környezete látja, mint patakzik a verejték a pápa hűvös, sápadt homlokáról és mint kutatnak szemei kínlódva. De mit is kívánhat?

Talán hideg vizet óhajt, vagy Baldi érseket, vagy hűsleges udvari káplánját — —?

Nem, nem, nem, semmi ilyest. Ó, csak egy nevet tudna kiejteni!

Imádkozzanak elő talán neki valamit?

Nagy, fekete campagnai szemei igent mondanak. De a nagy szent Koldus imádkozzék elő. Olyan lenne ez az ima, akár egy óriásé.

Az ágy körül égő gyertyákkal imádkozzák a régi, hatalmas zsoldárokat. Hogy dübörög ez a századik éneknél: «Ne végy el engem napjaim közül!» És újból a tizenkilencediknél: «Amazok harci szekerekkel és paripákkal jönnek, — én azonban az Úr nevében!»

Ó, ez mind nem vált meg. Ince lágyabb beszédet szeretne, azt a szót szeretné hallani : figliulo, ahogy ezt Assisi Ferenc oly édesen mondja és padre és patria, ahogy csak ő ejti ki oly otthonosan. Elégületlenül tétováznak szemei és mindig Assisi távoli, fénylő falaihoz tapadnak.

Ekkor eszébe jut egy klérikusnak, hogy a csodálatos Ferenc onnan túlról most éppen Perugiában van. Délelőtt még koldusokkal látták játszani a Piazzán. Bolond ő és szent. Talán ő még tudna segíteni. És talán éppen ez az, amit a haldokló keres. Hívjuk-e a poverello, Szentatya?

Ince szemei felragyognak az örömtől. És a San Lorenzo egy főpapja kirohan és a város minden zugában kutatja Ferencet. Hiába ! Valamennyi kocsmába benéz. Dőreség ! Végül is rátalál a barátira a kórházudvar végében, amint egy roskatag öregnek levest mer és minden kanálhoz egy pompás mondat tud.

«Mondja meg a pápának» fordul Ferenc vígan a prelátushoz «nem jöhetnek. Ezt a beteget kell ápolnom. A mi nagy pápánknak száz szolgálja van. De ennek a vak Nazzaronak senkije sincs, aki őt udvariasan és jól kiszolgálná.»

A Szentatya csendesen intett szemeivel erre az üzenetre és türelmesen várt. Amikor gondolta, hogy Ferenc a vak nyomorékot már jól és udvariasan kiszolgálta, megint odaküldött. És most már egy érsek ment.

Megint sokáig keresték össze-vissza. Végül is a Porta Nella közelében, a régi városfalnál egy csapat ucca-gyerek közt akadtak a Szentre. Ferenc összekoldult narancsokat, meg fügeket és zsemleket osztott szét és miközben ezek nagy fehér fogaikkal mindent jóízűen megettek, mesét mese után regélt el nekik a Szentírás nagy és hatalmas gyermekeiről, így Dávidról, a félelmetes pásztorfiúról és parittyázóról, a nagyerejű Sámson-gyerekről, aki az oroszlanokat pusztá kézzel fojtotta meg ; aztán a finomabb, szép és hihetetlenül ravasz Dánielről és aztán a Makkabeus asszony hét nagyszerű, szőkefürtű fiáról, akik tűzön és késen úgy tudtak nevetni, mint valami buta játékszeren. És a csöppnyi hallgatóság minduntalan tapsolt piszkos kezével, s kiáltott : bravo Davide ! bravo Daniele ! bravissimo piccolo figliu maccabeo ! és aztán könyörögtek : «Még egy mesét, csak még egyet Ferenc testvér ! Oly szép az, amit te tudsz. Mi utánozni fogjuk ezt, biztosan ! Hát hogy is volt csak azzal a kis borzas Giovanni Battistával?»

«Mondja meg a pápának» szakította félbe a gyermekeket Ferenc és tisztelettudóan meghajolt az érsek előtt, «igazán nem jöhetnek. A gyermekeket kell tanítanom. Hiszen a mi Szentatyánk bölcsőbb, mint valamennyi gyermek és vén. Neki nincs szüksége tanítóra. Ő a tanítók tanítója. És ha mégis egy bölcs tanácsot akarna hallani, úgy ott van körülötte Párisnak és Bolognának egy tucat tudora. És most, ti kedves kis csibészek, figyeljete, amit én nektek erről a kis Battistáról mondani fogok . . .»

Fájdalmasan elhuzta Ince e hír hallatára finom száját és várt, amíg Ferenc a városfal alatt valamennyi történetet a nagy és szent gyermekekről

el nem mesélte a kis utcakölyköknek. A szent barátnak ő tehát kevesebbet jelentett, mint a kórházbeli vak, vagy valamelyik nevetlen utcagyerek. Ez nagyon elszomorító. De Ince megalázkodott és úgy hitte, Ferencnek igaza van. És amikor úgy vélte, a gyerekek valamennyi szép történetkét hallották már, akkor szinte lélekzetvétel és szívverés nélkül még egyszer sürgősen érte küldött. Jöjjön már Ferenc mindenáron! A pápa meghal, ha késik. Az valami egészen magasztos, ha egy pápa hívja. Ez alkalommal két, égően vörös, hosszú bíboruszályos kardinális ment érte.

Ferenc azonban már nem a gyermekeknél volt, hanem a gazdag Baglioni kertjében sétált, mintha az a sajátja lenne. És ott találták az út közepén, magas szőlőkarók közt állva és egy pókot vigasztalva, amelynek két bokor közé kifeszített ezüstös függő-híóját vigyázatlanul eltépte. A háló roncsai most szomorúan lebegtek a szélben.

Ferenc elnyúlt csuhájának ujjából oly hosszú, vékony szálakat szedett ki, amelyeket csak lehetett és óvatosan, nagy buzgalommal igyekezett ezeket összefonni és a végeikkel összekötözni és így a keresztes pók útját rendesen kifoltozni.

«Mondják meg a pápának, hogy a pókokskának okozott kárt igazán jóvá kell tennem. A Szenatyának nincs oly nagy szüksége rám. Száz utód vár halálára, hogy Szent Péter hálóján a nagy fonalat tovább fonják. Vagy megfoltozni, ahogy azt jobbnak látják. De, kecsesen pettyezett pókokcska, százával vannak azok, akik a te szóttódet szétrontják és senki sincs, aki megjavítaná. Itt már bizony az ostoba Ferencnek kell segíteni.

És tovább tépegette a finom szálakat csuhája ujjából, összekötözgette és a lombokon áthuzogatta, miközben a pók száz halás, feketén ragyogó szemével egy csipkészlélű levélről nézte különös segítőjének ujjait és ezen az emberi ügyetlenségen pompásan mulatott.

Ez alkalommal a követek nem mertek visszatérni és nem merték jelenteni, hogy Ferenc egy undok férget részesít előnyben a szent és háromszor koronázottal szemben. Vártak tehát, miközben nagy selyem uszályukon rándítottak egyet, ha valami csiga át akart azon mászni, vagy a legyeket hesegették el, midőn azok a mellükön ragyogó aranykeresztre szálltak, mert az úgy ragyogott az édes sárga umbriai naplementében. Aztán megint felfigyeltek, vajjon nem hallják-e a San Lorenzóból a lélekharang kondulását.

Végre Ferenc is elkészült finom szóttésével. A pók köszönetkép vidáman emelgette lábait és ugyancsak villogtatta száz szemecskéjét.

«Menjünk most már» szölt Ferenc derüsen, miután körülnézett, vajjon nincs-e valahol valami nyomorék, vagy gyermek, vagy állat, vagy valami más rászoruló, akin segíthetne.

* * *

Közben Ince az ablakkal és Assisi hegyeivel szemközt, a magasra tornyozott párnákon feküdt. És a délutáni lenyugvó, mélyen sárga umbriai nap-

fény rásütött az ágy fejénél nyugvó pápai koronára. A pompás ötvösmunka szinte egy másik napként ragyogott és a szobát legkisebb zugáig valami különös, sötéten aranyló párával árasztotta el.

A pápa felfigyelt az ablak alatti kövezeten elhangzó lépések zajára. Hirtelen tágra nyitotta szemeit és mosolygott. Minden más lábtól megkülönböztette Nincstelen testvér fasarujának könnyű kopogását. Már szítta magába azt az erdő- és mezőillatot és a paradicsomi szellőt, amely Ferencből kiáradt. Finom, sápadt, selymes ajkai halkán szétnyíltak, mintha köszönne.

A küszöbön azonban hirtelen megállt Ferenc és kezét, mintha valami vakítaná, arca elé emelte és így szólt : «Pápa uram, nem mehetek én ide be».

Hítták, noszogatták, taszították. Hát ez meg micsoda? Minek játssza megint a különcöt? Isten szolgájának alázata ez, így viselkedni? Miért, miért nem mehet be?

«A föld vakít engem itt» válaszolt egyszerűen a poverello.

Elvették a koronát és a terem elhomályosult és Ferenc bemehetett. A pápa előtt gyermekként borult két térdére. És Ince oly elégedetten mosolygott, miként egyszer sem a tolosai győzelem híre óta. Úgy érezte, mintha egy kerub térdelne az oldalánál. Ferenc pedig elkezdte :

«Nagyon boldog Szentatya, Ön most így szól : Isten veled Világ ! De ez a világ még mindig itt suhog és zsong és hízeleg, úgy hogy az Ég nem fér könnyen Szentségedhez.»

Szólt s a vidáman rátekintő pápáról lehúzta a selyemkabátkát meg az aranyláncot, sőt még az arannyal átszőtt nehéz stólát is. Mindenki látta és felháborodott, de senki sem merte megakadályozni. Ferenc azonban levetette az annyi kolduló útján beporosodott és annyi utcakölyöktől szétcibált barna köpenyét és ráborította a pápa mellére és vállára.

Aztán mindkettlen hosszan egymás szemébe és ezen a nyitott ablakon át a lélek legmélyebb, legtitkosabb részébe tekintettek, a legnagyobb úr és a föld legutolsó cselédje — és megértették egymást.

«Beszélj hát velem» parancsolta Ostia bíboros püspöke, «a te vigaszodat kívánja.»

«A navas-de-tolosai csatáról beszélj velem ! Százezer halott pogány ! ezt mondd !» kiáltott Benevent grófja.

«Vagy a bizánci kereszties hadjáratról !» vélte egy flamand báró.

De Ferenc udvarias és finom mozdulatával néhány pókháló-szálat szedett ki a szakállából és a pápa még mindig barna, göndör és most a haláltusától izzadt hajára tette. Oly áhítatosan cselekedte ezt, mintha ezek a sötét szálak a világ legdrágább kincsei lennének.

«Lássa, Pápa Uram» szólt aztán jókedvűen, «nem marad Önnek meg semmi, sem Rómából, sem a világbirodalomból. Bizony az Alpeseiken túli és a tengereken inneni minden nagy fonásból és szövésből és gondokból kevesebbje marad, mint az én póknövéremnek ott túl, a szőlőlugasban.»

«Nem így kell beszélned» pörölt a pisai lovagias püspök. «Az egyházi átok villámairól szólj inkább, amelyek a Gotthardon túlnan a német hóba repültek ; Páris és Leon megvigasztalt királynéiról és ilyesmiket. Az ilyen életben és halálban egyforma szépen hangzik.»

«És mégis» folytatta Ferenc vidáman, anélkül, hogy a legkevésebb is figyelne az udvari hadra, «valami pompás megmaradt Szentségednek, valamennyi közt a legértékesebb : A tiszta szegénység ! Vegye ezt a pókháló-rongyot ! Ilyen szegény most. A Trastevere bármely koldusa ehhez képest egy Krózus.»

«Basta ! . . . a lateráni zsinatról beszélj !» figyelmeztette a spoletói helytartó.

«Az eretnekek elleni háborúról !» tüzelt az ifjú Montfort-rokon.

Ferenc azonban mint valami fényes vasárnapot látta az egyre nagyobbodó örömet a Szentatya homlokán elterjedni és zavartalanul tovább csevegett : «Felejtse el mindent, amit ezek a jó urak itten mesélnek : És térjen inkább vissza az ifjúságába. Ekkor — most a pápát egyszerre tegezni kezdte — egy könyvecskét írtál, kedves tetsvérem, emlékszel-e még?»

Most már semmi politikai és államférfiúi kifejezés nem ült a pápa orcáján. Fiatalos, lágy mosoly vonult át ennek a márványfőnek a keménységén. Egyszerű gyermeknek látszott a nagy Ince.

Mert látta magát tüzes, koraérett ifjúként, bortól és szerelmes daloktól hevítve, a szülői palotából kifutni a segnii kastély lankásának nagy szőlőluga-saiba és gondolkodni, mi ér többet vajjon egy ilyen felemelt serlegnél, vagy egy ilyen elhárfázott szerelmes éneknél, vagy efféle vidám és mégis bánatos pezsgőtáncnál. És újra látta magát éjjelente apja könyvtárszobájában ülni és az egyházatyákat tanulmányozni, mikor a mécses már leégett és nemes barátai mulatozástól fáradtan haza ténferegtek, ott látta magát ülni a sötétben és elmélkedni azon, aminél minden korok legnagyobb lángelméje sem tanított nagyszerűbbet : az egyszerűséget ! És a haldokló jól visszaemlékezett, amint akkor viharos lelkesedéssel durva ruhát kezdett hordani és a legszűkösebben és a legegyszerűbben kezdett enni és inni, annyit, amennyi éppen kell az élet-hez ; a magastámlájú, puha székeket számúzta és egy könyvecskét írt akkor : De contemptu mundi.¹ Ó, most tudja, hogy soha olyan boldog nem volt, mint akkor, amikor felhevülten, dobogó szívvel telefirkálta azt a néhány oldalt. Ezek most boldogabbá teszik, mint dicsőséges pápasága, térdre kényszerített királyai és császárai. Ez már nem volt többé földi vidámság, egészen más, földitől idegen napsugár volt, amely elhalványuló arcára sütött.

«A Szegénység valamennyi fia előtt és a szent Egyszerűség minden leánya előtt» szólott Ferenc, «könyvecskédnek nagy becsülete lesz. Aktáid hamarosan elvesztik hatályukat és némán fekszenek a levéltárakban, mint a hullák a

¹ A földiek megvetéséről.

koporsóban. Könyvecskéd azonban megmarad, amíg az út a portól a szellemig és a földtől az égig a Szegénység szent kapuján át vezet !»

Ince mintha elragadtatásban feküdt volna.

«Igy hát végezd be ezt a királyi utat, Pápa uram és Koldus uram. Menj békével ! Ezért a könyvecskéért és annak csendje miatt sok lárma meg fog néked bocsáttatni.»

Ezzel megfogta Ferenc a pápa már kihült kezét, mint ahogy a jóbarátét szorítják meg, aki hosszú, igen nagy útra készül s akinek keze a testvéri szeretet kedvéért ebből a szögletes unalomból világos, merész, csodálatos utakra vezetne ki.

A pápa karcsú alakja halkán, finoman megrándult az ágy fejtől a lábáig — s mintha valami ezüstös villanás cikkázott volna át a szobán, — kinyitotta a száját és boldogan kilehelte lelkét. Senki se látta volna meg a halált az ő tiszta orcáján és nem gondolt volna holttestre, ha Ferenc nem fordult volna az összegyűltekhöz és majdnem vígan így nem szól : «Nézzétek a mi kedves pápánkat ! Ezen a mosolyon és hajában lévő pókhálón kívül semmit sem hagyott utódjára. De ez elég.»

És ugyanazzal a derűvel és finom, udvarias kezekkel, amelyekkel az előbb a vak Nazarónak segített, az utcakölyköket simogatta és a pókocskát kiszolgálta, lezárta a Szentatya nyitvamaradt száját és még tréfált : «Maradj csak csendben ! ép eleget lármáztál !»

Zavar és izgalom a palotában és Perugia városában. A holttesten keresztül kürtfúvással és paripák dobogásával kezdetét veszi a nehéz és fárasztó pápaválasztás. És ebben a nagy zsvajban csak néhány csendes, jámbor ember vesz észre egy ismeretlen fehér galambot, amely a San Lorenzóban felravatolozott pápa fejére leszáll, úgy mint akkor, midőn ifjúként pápává választották.

Amikor Ferenc késő este az assisii kolostorba lépett, így szólt :

«A mi kedves Ince testvérünk odaát Perugiában ép most halt meg ebben a köpenyben és elnyerte az örök békét.»

Erre a testvérek hozzá siettek és megcsókolták a barna, durva posztót és a halott lelki üdvéért tüstént rá akartak zendíteni a requiem aeternam-ra.

De Ferenc befejezte beszédjét : «Imádkozzatok hát — az új pápa szegény lelkéért !»

Márffi György fordítása.